

บทที่ ๔

พัฒนาการของการทอดผ้าบังสุกุลในสังคมไทย

ผู้วิจัยขอแนะนำพัฒนาการของผ้าป่าให้ทราบคร่าวๆ ก่อน ผ้าป่า มีต้นกำเนิดมาจาก ผ้าบังสุกุล แปลว่าผ้าเปื้อนฝุ่น ที่ตกอยู่ตามที่ต่างๆ เจตนารมณ์เดิมเป็นผ้าที่พระพุทธเจ้ากำหนดให้เป็นสิ่งที่พระภิกษุแสวงหาสำหรับมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม เป็นของบริสุทธ์ ต่อมาญาติโยมที่อยากทำบุญกับพระภิกษุ ปรารถนาความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ที่หาผ้าได้ยาก หมอชีวกโกมารภัจจึงทูลขอให้พระพุทธองค์มีพุทธานุญาตให้พระภิกษุรับผ้าจากคหบดีถวายได้เป็นอีกช่องทางหนึ่ง ปัจจุบันได้กลายมาเป็นผ้าป่าตามที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ ๒ และ ๓ แล้ว ส่วนในบทนี้จะนำเสนอต่อไปนี้เป็น

๔.๑ จากการทอดผ้าบังสุกุลสู่การทอดผ้าป่าในสังคมไทย

ผ้าป่า มีคำเดิมมาจากศัพท์ทางภาษาสันสกฤต แปลว่าผ้าเปื้อนฝุ่น ที่ตกอยู่ตามที่ต่างๆ ตามป่าช้าบ้าง อันเป็นผ้าที่บุคคลพึงเกลียด แต่พระภิกษุผู้มีจิตใจที่จะปฏิบัติตนเพื่อละความยึดมั่นถือมั่นในโลกนี้ ท่านมีความยินดีพอใจในผ้าบังสุกุลแล้ว ได้พิจารณาเลือกเอาส่วนที่ใช้ได้นำไปตัดเย็บ ย้อมด้วยน้ำผลไม้ ใช้ทำเป็นผ้ากาสาวพัตร์ไว้นุ่งห่ม ผ้าบังสุกุลเป็นผ้าที่พระพุทธเจ้ากำหนดให้เป็นสิ่งที่พระภิกษุแสวงหาสำหรับมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม เป็นของบริสุทธ์ เพราะผ้าที่เขาทิ้งไว้หมายถึงไร้ค่า ไม่มีเจ้าของ ซึ่งเป็นที่มาของปัจจัยปาริสุทธศีล ข้อ ๑ ใน ๔ พระภิกษุที่หาผ้าบังสุกุลแบบนี้ มีคุณธรรมล้ำเลิศ คือ มีความสันโดษยินดี ไม่มีความโลภเป็นพื้นฐานทางจิตใจ

ปัจจุบันผ้าบังสุกุลในสังคมไทยมีการเรียกชื่อที่เพี้ยนสับสนไปจากเดิมอย่างมาก อาจจะเพื่อง่ายต่อการเรียกใช้ศัพท์ในการสนทนาต่อกัน สื่อเข้าใจง่าย เป็นภาษาแบบไทยๆ ด้วยเหตุความนิยมชมชอบความเป็นแบบไทยๆ ซึ่งผ้าป่าเดิมเกิดจากการที่ญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาฝ่ายบุญฝ่ายกุศลเอาผ้าไปพาดไว้บนกิ่งก้านไม้ในป่า ถนนเดินทางของพระภิกษุ เสมือนว่าทอดทิ้งแล้ว พระภิกษุท่านมาจะได้หยิบถือเอาไปใช้ได้ ถือปฏิบัติกันมาจนกลายการทำบุญชนิดหนึ่งด้วยการถวายผ้าบังสุกุลอันมีเงินเป็นบริวาร นิยมเรียกกันว่า ผ้าป่า

การทำบุญด้วยผ้าป่าดังกล่าว เป็นศาสนพิธีที่สืบทอดกันมา เป็นกุศโลบาย แนวทางในการตัดกิเลส เพื่อสร้างคุณงามความดี ด้วยการสละสิ่งของเพื่อทำบุญ ซึ่งข้อปฏิบัติเพื่อสร้างคุณงามความดีของชาวพุทธแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันบ้าง ในแง่ของวิธีการ สำหรับข้อดีของพุทธเถรวาทอย่างประเทศไทย ที่มีการรักษาคำสอนแบบดั้งเดิมเอาไว้ ข้อใดที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้จะไม่ตัดทิ้ง เพียงแต่ประยุกต์ให้เหมาะกับอุปนิสัยของคนไทยเป็นหลัก เพราะฉะนั้น การทำบุญที่เรียกว่า ผ้าป่า ที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ จึงเป็นพิธีทำบุญอย่างหนึ่งที่รักษาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ คือทานมัย (บุญที่เกิดจากการให้ทาน) ด้วยการถวายผ้าบังสุกุล (หรือผ้าป่า ที่เราเข้าใจ ซึ่งเป็นการรักษาคำสอนเกี่ยวกับเรื่องบังสุกุลอีกส่วนหนึ่ง) โดยมีศาสนพิธีที่เหมาะสมกับจริตของคนไทย คือขั้นตอนทำบุญและการประดับตกแต่งไทยธรรมให้วิจิตรสวยงาม เช่น การจำลองไทยธรรมให้เป็นเหมือนป่าไม้แล้วมีผ้าไตรพาดไว้ การห่อหุ้มผ้าป่า และประดับด้วยปัจจัย ๔ อย่างเหมาะสม

ประเทศไทยเป็นดินแดนที่ยอมรับนับถือซึ่งพระพุทธศาสนา จนกระทั่งได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดสืบมาจนกระทั่งความถึงแก่กรรมในที่สุด มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียว แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านการสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แนวความคิด ตลอดจนจนรติประเพณี จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำไปให้สังคมไทยก้าวสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ในที่สุด

ความคิดความเชื่อ การกระทำของคนไทยก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามด้วยเช่นกัน เมื่อวิถีชีวิต การสังคม จารีตประเพณีก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามด้วย วัดคือสถาบันหนึ่งในสถาบันหลักของชาติก็ต้องมีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนไปตามกระแสของสังคมภายนอก ถึงแม้ว่าวัดและพระสงฆ์จะไม่เปลี่ยนไปตามกระแสภายนอกแต่เมื่อมีพระภิกษุที่อาศัยอยู่ในวัดรุ่นเดิมก่อนการยุคพัฒนาประเทศก็ย่อมมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปในที่สุดเป็นธรรมดาของวัฏสงสาร คนเก่าไปคนใหม่ก็ย่อมเข้ามาแทนที่

เมื่อคนรุ่นใหม่คือพระภิกษุสงฆ์องค์สามเณรรุ่นใหม่เข้ามาแล้วก็ย่อมมีแนวคิดที่เดิมก่อนเคยอาศัยข้างนอกก่อนแล้วที่จะพัฒนาแปลงแลงสถานที่อยู่อาศัยวัดวาอารามให้มีความทันสมัยสามารถรองรับผู้คนที่ต่าง ๆ ที่จะเข้ามาเที่ยวชมวัด มาทำบุญบำเพ็ญกุศล ทำสาธารณประโยชน์ต่อวัด ดังจะเห็นได้จากผ้าป่าจากนักท่องเที่ยวที่ทุกคนต่างมีความคิดเหมือนกันว่าตั้งใจเดินทางไปเที่ยวแล้วเห็นว่าวัดใดที่เหมาะสมก็จะทำบุญให้ทานด้วยผ้าป่าของพวกเขาเอง

ทางวัดก็เช่นกัน เมื่อได้รับทอดผ้าป่าอันมีเงินเป็นบริวารมาแล้ว เพื่อไม่ให้เกิดข้อครหา निินทาของชาวบ้าน เพื่อให้ผ้าป่าอันมีเงินเป็นบริวารนี้เอื้อเพื่อประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชน เพื่อบำเพ็ญขัดเกลากิเลสของตนเองให้ออกจากจิตใจ จึงได้นำเงินจากผ้าป่านามาสร้างศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนาตามความเหมาะสมของจำนวนเงินที่ได้รับมาจากการทอดผ้าป่าของผู้มีใจบุญกุศล หากว่าจำนวนเงินที่ได้รับมามีจำนวนมากพอตรงกับค่าก่อสร้างแล้วยังดีต่อการก่อสร้างอย่างมาก แต่ถ้าหากว่าจำนวนเงินไม่เพียงพอ เจ้าอาวาสพร้อมกับคณะกรรมการวัดก็จะตกลงใจพร้อมใจกันว่าจะจัดทอดผ้าป่าขึ้นเพื่อรวบรวมทุนทรัพย์มาสร้างสิ่งที่ยังสร้างไม่เสร็จให้แล้วเสร็จสมบูรณ์ อันเป็นการเฉลิมฉลองศรัทธาของญาติโยมพุทธศาสนิกชนผู้เป็นเริ่มแรกของการมาถวายทอดผ้าป่าและพุทธศาสนิกชนผู้ใจบุญฝ่ายทางกุศลมีความตั้งใจที่จะสละทรัพย์เพื่อมาสร้างปฏิสังขรณ์

ในระหว่างการก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ถ้าหากว่ามีบุคคลจากที่อื่นมาเห็นว่าสิ่งของสถานที่ที่กำลังสร้างอยู่นี้มีสาธารณประโยชน์มากมายต่อพุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศเป็นอย่างมาก ตนเองก็จะร่วมด้วยช่วยสร้าง จึงเข้าไปหาเจ้าอาวาสหรือคณะกรรมการวัดเพื่อจะทำบุญ บางท่านก็อาจจะทำบุญบริจาคทรัพย์แบบเบียดๆ ไม่บอกผู้อื่นเลยก็ย่อมได้ แต่ทว่าสังคมไทยเรามีคติความเชื่อตรงตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า หากว่าบุคคลใดต้องการบุตร บริวารมากๆ และมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองแล้วไซ้ เมื่อทำบุญคราวใดก็ให้เป่าร้องประกาศ ชักชวนให้ผู้คนละแวกบ้านได้รับรู้แล้วร่วมทำบุญกับตนเองด้วย ด้วยคติความเชื่อนี้จึงมีอิทธิพลต่อการทำบุญด้วยการจัดสร้างศาสนวัตถุภายในวัดวาอารามจึงมีความนิยมจัดทอดผ้าป่า ซึ่งเป็นการชักชวนให้ผู้คนทั่วทุกสารทิศได้ร่วมทำบุญพร้อมกับตนเองหรือเจ้าภาพ และสาเหตุที่นิยมจัดทอดผ้าป่าเพราะ

๑. ผ้าป่าเป็นสิ่งที่ทุกคนเห็นว่ารู้ง่าย เมื่อพูดถึงทุกคนก็รู้จักได้ทันที

๒. มีความสะดวกในการรวบรวมทุนทรัพย์มากกว่าวิธีการเรียกร้อย่างอื่น เป็นพิธีกรรมที่จัดทำได้ง่ายไม่ลำบากมากนัก สามารถจัดทำได้ตลอดทั้งโดยไม่จำกัดกาลเหมือนกฐิน

๓. การทอดผ้าป่าเป็นพิธีกรรมการทำบุญที่นิยมกันมาก คนทั่วไปรู้จักมักคุ้นเคยเป็นอย่างดี มีความเข้าใจในความหมาย วิธีการไม่ต้องอธิบายว่าคืออะไร จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธที่จัดทำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

๔. คำว่าผ้าป่าเป็นคำสากล คือ เมื่อนำคำนี้มาใช้ในการรวบรวมทุนทรัพย์จะสามารถรวบรวมทุนทรัพย์ได้กับคนในทุกระดับชั้น ทั้งคนที่ฐานะร่ำรวยและยากจนสามารถร่วมทำบุญครั้งนี้ได้อย่างไม่ต้องคิดว่าเงินที่ต้องทำบุญมากหรือน้อย

๕. การทอดผ้าป่าเป็นการลงทุนที่คุ้ม เมื่อนำคำนวณอย่างนักเศรษฐศาสตร์ คือ ผ้าป่า ๑ ของ ใช้เงินในการจัดพิมพ์ประมาณ ๕ บาท เมื่อนำไปแจกให้คนทั่วไปทำบุญ ผู้ทำบุญอย่างน้อยที่สุดจำนวน ๒๐ บาท มีกำไร ๑๕ บาท แต่โดยทั่วไปมักจะทำบุญอยู่ประมาณ ๔๐ บาท ผลของกำไรจึงอยู่ที่ประมาณ ๓๕ บาท

“วัดพัฒนาตัวอย่าง” แนวคิดนี้ทำให้เจ้าอาวาสทุกวัดต้องการที่จะพัฒนาวัดของตนเองให้เป็นสัปปายะและเป็นวัดที่น่าเที่ยวของผู้คนทั่วทุกสารทิศ แต่หนทางที่จะได้มาซึ่งงบประมาณในการพัฒนานั้นเป็นไปไม่ง่ายเลย แต่ด้วยนิสัยของคนไทยที่ชอบทำบุญให้ทานอยู่แล้วท่านจึงคิดขึ้นมาว่า ผ้าป่า น่าจะเป็นสิ่งที่ชาวพุทธศาสนิกชนทุกยั้งรู้จักไม่มากนัก เพื่อส่งเสริมในการทำบุญให้ทาน ส่งเสริมเข้าวัดของผู้คนทั่วสารทิศจึงได้จัดทอดผ้าป่า จากเมื่อก่อนเพียงแค่อธิษฐานแล้วเอาไปทิ้งตามวัดที่ตนเองมีปณิธานในการทำบุญแล้วจุดประทัดเป็นสัญญาณให้พระสงฆ์ท่านทราบ พอท่านทราบแล้วก็ส่งตัวแทนลงมาชักผ้าพร้อมกับของบริวารของผ้าป่า เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการจัดงานบุญ เป็นที่รู้จักแก่ฆ้องสรรเสริญของชาวบ้าน เพื่อเป็นเกียรติอันดีต่อผู้มาทอดผ้าป่า เพื่อความพร้อมเพียงสามัคคีของหมู่บ้านและหมู่คณะ เพื่อความสนุกสนานบันเทิงจิตใจของผู้คน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ลูกหลานเข้าวัดความมีจริยธรรมศีลธรรมอันดีงาม เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการปลูกฝังจารีตประเพณีที่ดีงามของไทย

ท่านจึงคิดว่าเราน่าจะทำผ้าป่าให้เป็นงานเป็นการขึ้นมาดีกว่า และได้พัฒนาจากงานที่เรียบง่ายเป็นงานที่แฝงไปด้วยคุณค่าทางพิธีกรรม จิตใจ สารธรรม เป็นการได้ผ้าบังสุกุลหรือผ้าป่ามาใช้สอยต่อพระสงฆ์แล้ว ยังสามารถนำเครื่องบริวารมาใช้ได้ด้วย และที่สำคัญที่สุดบริวารของผ้าป่าก็คือเงินที่สามารถนำมาพัฒนาวัดให้เป็นที่พักสัปปายะทางกายและใจของชุมชนหรือหมู่บ้าน

ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีความนิยมในการทำบุญ เวลาทำบุญ เราสามารถทำทั้ง ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา ไม่ใช่จะต้องทำเฉพาะทาน หรือเฉพาะศีล หรือเฉพาะภาวนา ควรทำทีเดียวพร้อม ๓ อย่างเลย เมื่อโยมมาถวายทานที่วัด อย่าให้ได้แต่ทานอย่างเดียว ต้องให้ได้ศีล ภาวนาด้วย พร้อมกันหมด เราจึงจะพูดได้เต็มปากว่า ทำบุญ มิฉะนั้นเราก็ได้แค่ส่วนหนึ่งของบุญคือทานเท่านั้น^๑

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ก้าวไปในบุญ*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

พระพุทธองค์ได้ตรัสพระสูตรว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุว่า บุญกิริยาวัตถุ มีอยู่ ๓ อย่าง คือ ๑. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ ๒. ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ ๓. ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ^๒ การถวายของแก่พระที่เราเรียกว่าทำบุญนั้น เมื่อว่าเป็นภาษาบาลีจะเห็นชัดว่าเรียกว่าทานทั้งนั้น แม้แต่ทำบุญที่มีการถวายของแก่พระมากๆ การทำบุญผ้าป่าก็เป็นบังสุกุลจีวรทาน ไม่ว่าจะถวายอะไรก็เป็นทานทั้งนั้น ถวายสิ่งก่อสร้างในวัด จนถวายวัดก็เรียกเสนาสนทานหรือวิหารทานทั้งนั้น

บุญ แปลว่า ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ใจของเรา กำลังเศร้าหมอง ชุ่นมัวมา พอทำบุญอย่างเช่นถวายทาน เพียงเริ่มตั้งใจจิตใจของเราก็สะอาด บริสุทธิ์ผ่องใสขึ้น การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ก็คือ กำจัดสิ่งเศร้าหมองที่เรียกว่ากิเลสทั้งหลายออกไป เริ่มตั้งแต่ทานก็กำจัดความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความมีใจคับแคบตระหนี่หวงแหน ความยึดติดลุ่มหลงในวัตถุสิ่งของ ทำให้จิตใจเป็นอิสระพร้อมที่จะก้าวต่อไปในคุณความดีอย่างอื่นหรือเปิดช่องให้น้ำเอาคุณสมบัติอื่นๆ มาใส่เพิ่มชีวิตได้ ทำให้ชีวิตจิตใจเฟื่องฟูขึ้น^๓ การทำบุญแล้วมีจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาด พอจิตใจให้หมดจากกิเลส ก็มีความสัมพันธ์ตรงกับหลักหัวใจของพระพุทธศาสนาในข้อที่ว่า “สจิตตปริโยทปน”^๔ แปลว่า “การชำระใจของตนให้ผ่องใส”^๕

การทอดผ้าป่าเป็นการให้อามิสทาน หากจำแนกตามลักษณะของผู้รับเป็นทั้งปาฏิบุคลิกทานและสังฆทาน ขึ้นอยู่กับผู้ถวายตั้งใจไว้อย่างไร การทำบุญให้ทานกับพระสงฆ์นั้นมักจะได้อานิสงส์เหลือคณานับ สามารถทำให้ผู้ทำเข้าถึงมนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ได้ในที่สุด เพราะฉะนั้นพระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการทอดผ้าป่าโดยตรงก็ตาม แต่ก็ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการทำบุญไว้หลากหลาย ในทานานิสังสูตร ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งทานไว้ ๕ ประการดังนี้

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. สัตบุรุษผู้สงบบ่อบคมหาผู้ให้ทาน
๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป
๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๖

การที่เราถวายผ้าป่าเพื่อการศึกษาให้แก่พระภิกษุสงฆ์นี้ก็เพื่อให้ท่านมีกำลังไปทำศาสนกิจ คือ หน้าที่ ๓ อย่าง คือ ด้วยการเล่าเรียนพระธรรมวินัย มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติหลักธรรมวินัยที่ได้เล่าเรียนมาแล้ว และก็มีหน้าที่ที่จะเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคต่อผู้คนที่ทั้งหลาย หลักธรรมะที่ท่านได้รู้ได้เรียนมาแล้วนั้นก็จะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนกว้างขวางออกไปด้วย พระพุทธศาสนาของเราที่อยู่ได้ พุทธศาสนิกชนทุกท่านต่างได้มีส่วนช่วยพระศาสนา การทำบุญด้วยการทอดผ้าป่านี้นี้จึงเป็นการช่วยดำรงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงอีกทางหนึ่ง

^๒ คุรุยละเยียดใน อ.อ.อุฏฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๔ – ๒๕๗., ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๑๕.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ก้าวไปในบุญ*, หน้า ๑๒.

^๔ ที.มหา. (บาลี) ๑๐/๙๐/๔๓.

^๕ ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐., ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓/๙๐.

^๖ ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๕/๓๘.

สำหรับพระสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงตรัสให้มีความสันโดษว่า “พระภิกษุสันโดษในปัจจุบัน ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัย เภสัชบริวาร จะไปไหนก็ไปได้ง่ายๆ เอง เหมือนนกที่มีแต่ปีกบินไป ฉะนั้น” เข้าในแง่อุดมคติที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพระสาวกไว้ตั้งแต่แรกทีเดียวว่า “จรธ ภิกขเว จาริกัม พุพฺพชนฺหิตาย พุพฺพชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พหูชน เพื่อความสุขแก่พหูชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”^๗

ตอนนี้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายก็รู้แล้วว่า การทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษาของท่านทั้งหลาย ไม่ได้อยู่เฉพาะเจาะจงแค่พระสงฆ์ แค่เฉพาะรูปเดียวองค์เดียวเท่านั้น แต่การทอดผ้าป่าหรือบริวารของผ้าป่าได้ไปถึงพระพุทธศาสนาหรือครอบคลุมทั้งหมด เมื่อพระพุทธศาสนาอยู่ได้ หลักธรรมก็อยู่ได้ แล้วหลักธรรมก็เผยแพร่ออกไปโดยพระภิกษุสงฆ์องค์สามเณร ก็เกิดเป็นประโยชน์แก่ประชาชน เมื่อพุทธศาสนิกชนหรือผู้คนทั่วไปได้รู้เข้าใจประพฤติปฏิบัติธรรม สังคมก็ร่มเย็นเป็นสุข สังคมอยู่ได้นี้ก็เพราะยังมีคนปฏิบัติธรรม นับว่าเป็นหลักการตอบแทนซึ่งกันและกัน เป็นหลักธรรมอย่างหนึ่ง ดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า พระสงฆ์อาศัยชาวบ้านในด้านอามิส คือปัจจัย ๔ ส่วนชาวบ้านก็อาศัยพระสงฆ์ในด้านธรรมทาน คือการเผยแผ่สั่งสอนธรรมะ นับว่าเป็นการอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินไปสู่การสิ้นทุกข์หรือการหลุดพ้นด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ดังที่พระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในพหุการสูตรว่า “คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนและบรรพชิตผู้ไม่อยู่ครองเรือน ทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างอาศัยกันและกัน จึงบรรลุสัทธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมได้”^๘

แม้ว่าในบางครั้งผ้าป่าอาจถูกมองในแง่ลบบ้าง เนื่องจากว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่พระสงฆ์ต้องเรียกรับเงินทองซึ่งในพระวินัยบัญญัติบัญญัติไว้ว่าพระสงฆ์ห้ามจับเงินทอง แต่ถ้ามองที่เจตนาและพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว พระสงฆ์เป็นเพียงแค่ผู้ที่มาพิจารณาชักผ้าบังสุกุลหรือผ้าป่าเท่านั้น แต่เงินที่เป็นบริวารของผ้าป่าจะถูกจัดเก็บโดยคณะกรรมการหรือไวยาวัจกรของวัด มีการนับรวบรวมนยอดเงินของการทอดผ้าป่าในขณะที่เสร็จพิธีกรรมการทอดผ้าป่าทันที ถึงแม้ว่าจะถูกมองว่าไม่เหมาะสมอย่างไรก็ตามในสายตาของผู้มีจิตศรัทธาหรือพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วไป ล้วนให้การยอมรับว่าผ้าป่าเป็นการทำบุญทำกุศลชนิดหนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อชาวพุทธ ซึ่งเป็นการทำบุญที่ยังก่อให้เกิดความพร้อมเพรียงกันในหมู่คณะด้วยพิธีการ ด้วยความสามัคคีจึงจะสามารถรวบรวมทุนทรัพย์แล้วถึงจะมีงานทอดผ้าป่าได้ เพราะปัจจุบันนี้สังคมกำลังอยู่วิกฤติทางด้านการเงิน เศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ผ้าป่าเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่จะชักชวนให้ผู้คนเข้ามาทำบุญให้ทาน รักษาศีล ภาวนาในวัดวาอาราม

^๗ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), เทคโนโลยีและเกณฑ์วินิจฉัยความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม, หน้า ๕๔.

^๘ อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗.

^๙ ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๗.

ผ้าป่าก็เป็นอีกเหตุหนึ่งให้มีฉาชีพปลอมตัวแต่งกายเลียนแบบพระแล้วไปเรียไ้เงินทองจากสถานที่ต่างๆ อันที่จริงสังคมไทยเรานี้มีอาชีพหลักคือทำนาปลูกข้าวรับประทาน ข้าวัดทำบุญตักบาตร ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในธรรมเสมอๆ แต่พอโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ คนในสังคมต้องดิ้นรนเพื่อให้ตนเองมีชีวิตอยู่รอดได้โดยไม่อดตาย พระพุทธศาสนาเกิดในสมัยที่นานมาแล้วกว่า ๒,๖๐๐ ปี มีคำสอนที่ปรากฏเกี่ยวกับมีฉาพานิช มีฉาชีพ มีเรื่องของการปลอมตัวมาบวชหรือตั้งใจมาบวชเพื่อมาหลอกลวงลาภสักการะ ศรัทธาญาติโยมก็มีปรากฏอยู่เสมอๆ

แม้ว่าหลังพุทธปรินิพพานแล้ว ๓๐๐ ปี การทำบุญ ลาภสักการะก็ยังมีปรากฏอยู่ ชาวบ้านก็ยังมิจิตกุศลบำรุงพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ได้รับการบำรุงเลี้ยงดูอย่างดีจากญาติโยม คนที่อยู่เฉยๆ หรือพวกคนที่จ้องคอยหาโอกาสเหมาะสมในการทำมาหากินอยู่เดิมแล้วก็หาเครื่องแต่งกายให้เหมือนพระเดินไปตามถนนหนทางหรือชุมชนก็ย่อมได้รับการนิมนต์ในการฉัน เมื่อเรื่องราวบันปลายถึงพระเจ้าอโศกมหาราช ท่านก็บอกให้มหาเถรไปจัดการเรื่องให้เสร็จเรียบร้อย พอเหมาะโอกาสอันดีที่เหล่าอำมาตย์ที่จะได้กำจัดพระพุทธศาสนา จึงถือโอกาสในคำสั่งนี้ได้ทำลายพระพุทธศาสนาไปมากมาย ต่อมาภายหลังพระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้ทำการสังคายนาเพื่อล้างมลทินของตนเอง แล้วส่งสมณทูตไป ๙ สายทั่วทุกสารทิศ พระโสณะและพระอุตตรเถระได้มายังสุวรรณภูมิ ทำให้พระพุทธศาสนาปรากฏมาอยู่ทุกวันนี้

ในกาลนี้ก็เช่นกันที่พระพุทธศาสนาได้รับการบำรุงอุปถัมภ์ด้วยลาภสักการะจากพุทธศาสนิกชนอยู่เป็นเนืองนิตย์ เพื่อยกจิตใจของตนเองขึ้นให้สูงกว่าเดิม ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า “สพฺพปาปสฺสอภฺรณํ กุสฺลสฺสอุปสมฺปทา สจฺจิตฺตปริโยทปน”^{๑๐} “การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว”^{๑๑} ชาวพุทธศาสนิกชนนิยมชมชอบการทอดผ้าป่าเพื่อรวบรวมทุนทรัพย์ในการจัดสร้างศาสนวัตถุอันเป็นสถานที่ยังให้ร่มรื่นทางกายและจิตใจทั้งต่อตนเองและผู้คนที่ทั่วทุกสารทิศ แต่เหล่าผู้คนที่มิเจตนาไม่หวังดีแอบแต่งกายเป็นพระเข้ามาเพื่อเรียไ้เงินทองจากพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ดังที่เป็นข่าวให้เราเห็นอยู่ทีวีและสังคม คือ คฤหัสถ์แอบแต่งกายเลียนแบบพระ เพื่อเรียไ้ของผ้าป่า

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาลจะนิยมนำไปทอดทิ้งไว้ในสถานที่ต่างๆ คือ ป่าก็ดี ไร่ก็ดี ลานกว้างในปราสาทก็ดี ชากศพก็ดี ทำอาบนํ้าก็ดี เป็นผ้าบังสุกุลผืนเดียวเท่านั้นจริงๆ สำหรับในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน เมื่อวิทยาการของโลกพัฒนาการไปไกล ทำให้มีการทอดผ้าจากโรงงานสร้างความสะดวกมากกว่าเดิม ผู้คนต่างก็นิยมถวายผ้าบังสุกุลอยู่เป็นเนืองนิตย์ จากที่เคยเคยมีประโยชน์ก็กลายเป็นสิ่งของที่ไร้คุณค่า เพราะว่ามีมากเกินไป เกินกับความต้องการใช้สอยของพระภิกษุสงฆ์ นำพาแต่ซึ่งความสะสมในทรัพย์สมบัติ ผิดหลักการของพระพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง เพื่อให้ผ้าบังสุกุลที่ญาติโยมถวายก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระสงฆ์แล้ว ยังสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จึงมีพัฒนาการเปลี่ยนจากผ้าบังสุกุลผืนเดียวกลายมาเป็นผ้าป่าที่ประกอบไปด้วยผ้าบังสุกุลหนึ่งผืนและมีบริวารเป็นเงินรวมอยู่ด้วย จึงนิยมเรียกกันจนชินปากแล้วว่า “ผ้าป่า” ที่ปรากฏชัดและรู้จักกันดีในสังคมไทย

^{๑๐} ที.ม.หา. (บาลี) ๑๐/๙๐/๔๓.

^{๑๑} ที.ม.หา. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

๔.๒ พัฒนาการด้านรูปแบบและพิธีกรรมในการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า)

พัฒนาการด้านรูปแบบและพิธีกรรมในการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

๔.๒.๑ พัฒนาการด้านรูปแบบ

ในสมัยพุทธกาลช่วงแรกที่พระพุทธเจ้าประกาศคำสั่งสอน พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับจีวรจากชาวบ้านที่นำมาถวาย ทำให้พระภิกษุสงฆ์ต้องหาผ้าบังสุกุลมาทำความสะอาด ตัดเย็บและย้อมสีเพื่อนำมาทำเป็นนุ่งห่มและต้องเย็บให้เสร็จเรียบร้อยในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งสร้างความยากลำบากต่อพระสงฆ์เป็นอย่างมาก แต่เมื่อท่านตัดสินใจเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา แล้วต้องเคารพในกฎระเบียบที่มีอยู่ เมื่อชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาเห็นถึงความยากลำบากของพระภิกษุสงฆ์องค์สามเณรแล้ว มีความประสงค์จะช่วยจัดการแทน เพราะเชื่อว่าจะเป็นบุญกุศลต่อตนเอง

เมื่อพระพุทธองค์ทรงอนุญาตในคหบดีจีวรให้ มีชาวเมืองถวายผ้าเนื้อดีให้กับพระสงฆ์เป็นจำนวนมากมาย โดยไม่ต้องอาศัยพิธีกรรมในเวลาถวายทาน แต่เมื่อวันเวลาลานไป การเปลี่ยนแปลงย่อมเป็นเรื่องธรรมดาของโลกมนุษย์ ตลอดจนถึงวิธีการเข้าถึงธรรมะของพระพุทธองค์ก็ด้วยเช่นกัน ด้วยจิตที่เป็นกุศลกรรมบริสุทธ์ของชาวบ้านๆ จึงคิดหาวิธีการหรือกุศโลบายในการทำบุญที่ได้ทั้งบุญและกุศล และยังได้เข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธองค์ จึงมีวิธีการทำบุญทอดผ้าป่าขึ้น ผ้าป่านี้นี้ก็คือผ้าที่ชาวบ้านนำมาถวายให้พระสงฆ์ โดยปัจจุบันสมมติผ้าป่าขึ้นมาว่าเป็นผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล ด้วยการตกแต่งผ้าและบริวารต่างๆ ไว้บนกิ่งก้านของไม้ กิ่งก้านของไม้ที่พาดผ้าจึงสมมติว่าเป็นผ้าป่าหรือผ้าบังสุกุลเพื่อนำมาทำบุญกุศลในวัดวาอารามอันเป็นที่อยู่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์สามเณร

ในสมัยปัจจุบัน ผ้าป่า คือ ผ้าไตรสำเร็จรูป หรืออาจเป็นผ้าสบหนึ่งผืนหรือหลายผืนก็ได้ อาจใช้หนึ่งไตรหรือหลายไตรก็ได้ แล้วคณะชาวบ้านพร้อมใจกันนำไปที่วัด โดยปรับเปลี่ยนว่าเป็นผ้าที่สมมติว่าวางอยู่ในป่า โดยมักจะนำกิ่งไม้มาปักในภาชนะคล้ายถังหรือตุ้มกล้วย ต้นหญ้าคามัดรวมกันเป็นต้น แล้วนำผ้าที่จะถวายผูกแขวนไว้ตามกิ่งไม้ในถัง บางแห่งทำเป็นโครงรูปต่างๆ เช่น รูปศพ รูปผี โครงร่างมนุษย์ แล้วใส่สิ่งของเป็นบริวารที่ต้องการจะถวายใส่ลงไปพร้อมกับในส่วนสิ่งของที่จัดเตรียมถวายประกอบด้วย ข้าวสาร ผ้า ไม้ขีดไฟ กล้วย อ้อย น้ำตาล มะพร้าว มีเงินรวมอยู่ด้วย เป็นต้น ปัจจุบันนี้การทอดผ้าป่ามักจะทำเป็นรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมและการทำบุญอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา

คำว่า บุญ นี้ ก็มีทั้งเนื้อหาและรูปแบบ เมื่อพูดถึงเรื่องบุญ คนจำนวนมากที่เดียวอาจจะนึกถึงว่าเป็นสภาวะอะไรสักอย่างหนึ่งมีอำนาจพิเศษเหมือนหนึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้เกิดผลดีได้ บางคนอาจจะถึงกับเอาความหมายนี้ไปสัมพันธ์กับการไปเกิดบนสวรรค์ว่าเป็นอำนาจที่จะบันดาลให้ไปเกิดบนสวรรค์ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ถือว่าเป็นรูปแบบไปในสังคมแล้ว จากรูปแบบของความคิดก็จะขยายต่อไปสู่รูปแบบของการกระทำ เมื่อพูดว่าบุญคนจำนวนไม่น้อยก็จะคิดถึงรูปแบบที่ว่าเอาอาหารไปถวายพระที่วัดในพิธีที่เรียกว่าทำบุญ หรืออาจคิดเลยไปอีกจนกระทั่งว่า ถ้าหากจะทำบุญให้ได้ผลมากก็ต้องสร้างวัดวาอาราม สร้างโบสถ์วิหาร เป็นต้น

เมื่อสร้างโบสถ์สร้างวิหารแล้วก็ถือว่าได้กุศลแรง อันนี้เป็นวิวัฒนาการในการสร้างรูปแบบเสียแล้ว ฝ่ายหนึ่งจะเกิดความยึดติดในรูปแบบเช่นนี้ เพราะถือว่าถ้าจะทำบุญให้ได้ผลมาก ก็จะไปสัมพันธ์กับความหมายที่ว่าจะได้ไปเกิดใหม่มีทรัพย์สินเงินทองมากหรือไปเกิดในสวรรค์ ก็ต้องสร้างโบสถ์สร้างวิหาร สร้างศาลาการเปรียญในวัด^{๑๒}

เมื่อนำผ้าป่ามาถึงวัดแล้ว เพื่อความเป็นเอกภาพ ความเรียบร้อย แสดงถึงพลังแห่งความสามัคคี เมื่อผู้คนเห็นแล้วจะเกิดปสาทะ ความปิติมีความชื่นใจที่ได้เห็นความพร้อมเพรียงในการทำกิจกรรมของหมู่คณะ ต่างจึงตกลงพร้อมใจกันว่าจะต้องประกอบพิธีกรรมขึ้นมาให้ทุกคนได้ร่วมทำกิจกรรมพร้อมๆ กัน ด้วยการไหว้พระสวดมนต์ก่อน ถวายเครื่องสักการะคือดอกไม้ธูป เทียนแด่พระรัตนตรัย ตามด้วยการสมาทานศีล ๕ แล้วรับศีล ๕ จากพระสงฆ์ผู้มีศีลจารวัตรที่ดีงาม แล้วตามด้วยการกล่าวคำถวายผ้าป่าแด่พระภิกษุสงฆ์ฯ อนุโมทนาภาคา คณะผ้าป่ากรวดน้ำรับพรต่อไป เป็นอันเสร็จพิธีกรรมการทอดผ้าป่าของชาวพุทธศาสนิกชน

๔.๒.๒ พัฒนาการด้านพิธีกรรม

พิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ก็มีพุทธบริษัทเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีโดยแผ่พรปัญญาธรรมไว้เป็นหลักการของพิธีนั้นด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้คนเข้าใจหลักธรรมโดยไม่รู้ตัว ดังจะเห็นได้จากพิธีทำบุญ[ทอดผ้าป่า] ก็จะมีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา^{๑๓}

คำว่า พิธี ก็แผลงมาจากคำว่า วิธี คำว่า พิธี มีความหมายเลื่อนลงหรือคลาดเคลื่อนไป พิธีกรรม แปลว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือเป็นวิธีที่จะทำให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือ การกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ

เวลาจะทำอะไรก็ตาม ถ้าเราไม่มีพิธีขึ้นมา เราก็ไม่มีจุดนัดพบนัดหมาย ไม่มีจัดเริ่มต้นที่ชัดเจนว่าจะลงมือเมื่อไร จะเอาอย่างไร จะทำอะไร คนมาชุมนุมกันเป็นกลุ่ม ถ้าทำอะไรต่างคนต่างทำ ก็ไม่เป็นจริงเป็นจัง แต่พอเป็นพิธีกรรมก็มีจุดเริ่มต้น แล้วก็ไปนัดหมายให้ทุกคนรู้ว่าต่อไปนี้กิจกรรมจะเริ่มแล้วนะ ถ้าไม่มีพิธีกรรมทุกคนที่มายังกระจัดกระจายกันอยู่ ก็ไม่รู้จะเอาอย่างไร จะทำอะไร จะเริ่มต้นอย่างไร เมื่อไร เพราะฉะนั้นพิธีกรรมนี้ จึงเป็นจุดนัดพบให้ทุกคนที่ตอนแรกยังกระจัดกระจายอยู่มารวมตัวกันเป็นจุดเดียว และเป็นจุดนัดหมายว่าจะเริ่มเรื่องงานแล้ว

พิธีกรรมเป็นเครื่องทำให้คนเตรียมตัว ทั้งเตรียมกายวาจา และเตรียมใจให้พร้อมที่จะทำเรื่องนั้นๆ ก่อนจะทำพิธียังพูดจา ยังหันไปทางโน้นทางนี้ ยังเคลื่อนไหววุ่นวายคุยกันอยู่ แต่พอบอกว่าเริ่มพิธี ทุกคนจะหยุดหมด ต้องหันมาสนใจ เตรียมทำสิ่งเดียวกัน ฉะนั้นพิธีกรรมจึงเป็นจุดนัดพบจุดนัดหมาย โดยเฉพาะสำหรับชุมชนหรือในสังคมนี้ให้มองเห็นความสำคัญที่จะเริ่มการอะไรๆ กันอย่างจริงจัง

^{๑๒} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), เทคโนโลยีและเกณฑ์วินิจัยความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ภาพพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๖๕ – ๖๖.

^{๑๓} สุเมธ ฌณาวิทย์กุล, สังกัปปพิธีกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑.

พิธีกรรมยังมีความหมายมากกว่านั้นอีก คือ เป็นเครื่องฝึกวินัย หรือ เป็นพื้นฐานในการที่จะฝึกฝนพัฒนาคนในด้านศีล ศีลก็คือการควบคุมกายวาจาได้ให้อยู่ในความดีงามเรียบร้อยสุจริต ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นไป เพื่อฝึกคนให้จัดหรือควบคุมพฤติกรรมของตนๆ ให้ลงตัวเข้าที่ เช่น มานั่งเป็นระเบียบให้สงบกายวาจา เรียบร้อยงดงาม และทำกิจกรรมอย่างได้ผลพร้อมเพรียงกัน เป็นส่วนหนึ่งของวินัย เป็นการฝึกเบื้องต้นของศีล เมื่อเรานำพิธีกรรมฝึกคน มันก็มีความหมายต่อไปอีกในแง่ที่ว่า เป็นเครื่องนำคนเข้าสู่ชุมชน ให้เขามีชีวิตของชุมชนหรือสังคมนั้น พิธีกรรมจึงกลายเป็นลักษณะหรือเป็นรูปแบบเฉพาะแห่งวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ อย่างที่เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์

อีกด้านหนึ่ง พิธีกรรมเป็นสิ่งน้อมนำจิตใจให้เกิดความเลื่อมใสและเพิ่มพูนศรัทธา เพราะว่าพิธีกรรมที่ทำถูกต้องจะมีความเรียบร้อย ความพร้อมพร้อม ความพร้อมเพรียง และความประสานกลมกลืน เช่น [พระสงฆ์กำลังสวดมนต์โมทนาพรต่อชาวบ้านที่มาทอดผ้าป่า] โดยประสานเสียงเป็นเสียงอันหนึ่งอันเดียวกัน กิริยาวาจาก็เรียบร้อยสงบ ทำให้เกิดศรัทธาปสาทะ คนที่ได้ยินได้ฟังก็เกิดความอึ้งใจ แล้วก็เจริญยิ่งขึ้นไปในกุศลธรรม

สำหรับคนส่วนมากที่อยู่ในโลกข้างนอกซึ่งยังไม่คุ้นเคย ยังไม่เข้าถึงความลึกซึ้งของธรรมจ๋าๆ จะให้ถึงนามธรรมเลยก็มักไม่ไหวหรือไม่สนใจเลย จึงต้องพบกับสิ่งที่ป็นรูปธรรมก่อน เพราะฉะนั้นพิธีกรรมจึงเป็นรูปแบบที่จะสื่อเข้าหาคนที่ยังไม่เข้าถึงพระศาสนาได้ลึกซึ้ง เรียกได้ว่าเป็นจุดนัดพบอีกแบบหนึ่ง โดยเป็นสื่อที่ชักนำหรือเป็นจุดเชื่อมต่อเขาให้เริ่มต้น อาจจะทำให้สนใจเกิดความประทับใจ แล้วน้อมนำจิตใจให้อยากรู้อยากจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับจนกระทั่งเข้ามาในพระศาสนาได้ เพราะฉะนั้นเราจึงอาจจะใช้พิธีกรรมในแง่ที่เครื่องชักจูงเบื้องต้น

เรื่องพิธีนี้รู้กันอยู่ว่า เป็นเรื่องรูปแบบ ข้อสำคัญจึงอยู่ที่ว่าทำอะไรจึงจะมีสาระอยู่ในรูปแบบนั้นด้วย รูปแบบก็สำคัญ แต่รูปแบบจะมีความหมายก็ต้องเมื่อมีเนื้อหาสาระ ถ้ารูปแบบไม่มีเนื้อหาสาระก็ไม่มีประโยชน์ แต่ในทางกลับกันถ้าเนื้อหาไม่มีรูปแบบช่วย เนื้อหานั่นก็จะเป็นประโยชน์ได้ยาก แม้เป็นสิ่งที่ต้องการแต่คนก็ไม่สามารถจะเอามาใช้ประโยชน์อะไรได้ เหมือนการรับกล่าวคำไตรสรณคมณ์ เป็นการกล่าวปฏิญาณตนเองเป็นพุทธมามกะไปในตัวโดยปริยาย การสมาทานศีล ๕ ก็เป็นการน้อมจิตปฏิญาณว่าจะนำมาประพฤติปฏิบัติด้วยความเหมาะสมอย่างที่สุด

พิธีกรรมก็เป็นเพียงรูปแบบ ซึ่งจะมีค่ามีความหมายก็ต่อเมื่อมีเนื้อหาสาระอยู่ด้วย เราจึงต้องเอาเนื้อหาสาระมาใส่ แต่สำหรับคนทั่วไป ถ้าไม่มีรูปแบบช่วยเขาจะเข้าถึงเนื้อหาได้ยาก รูปแบบจึงเป็นจุดเริ่มต้นชักให้เขาได้เข้าถึงเนื้อหาสาระต่อไป รูปแบบทั้งหลายมีความสำคัญฉนั้นใด พิธีกรรมก็ฉนั้นนั่น มีความสำคัญโดยจะต้องมีเนื้อหาสาระอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมยังเป็นรูปแบบย่อย ซึ่งเป็นองค์ประกอบอยู่ในรูปแบบใหญ่คือ วัฒนธรรมประเพณี ที่เรียกกันว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น การชำระสะสางพิธีกรรมจึงต้องปฏิบัติด้วยความมีสติ โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมด้วย แต่ทั้งนี้ก็ต้องไม่ให้เสียหลักที่ว่า พิธีกรรมไม่พึงเป็นรูปแบบที่นิ่งตาย ไร้เนื้อหา สื่อสาระไม่ได้ แล้วกลายเป็นเปลือก ซึ่งไม่ทำหน้าที่ในการช่วยปกป้องรักษาเนื้อหา แต่กลับไหลไปเป็นเครื่องปิดกั้นประโยชน์ และบดบังคุณค่าของตนเอง

พิธีกรรมเป็นส่วนเบื้องต้นของวินัย โดยเป็นส่วนที่สื่อกับหมู่ชนส่วนใหญ่ให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นเครื่องนำเขาเข้าสู่วินัยที่จะนำต่อให้เข้าถึงเนื้อหาสาระที่เป็นธรรมชั้นสูงขึ้นไป และอีกด้านหนึ่งในทางกลับกันวินัยก็เป็นทีที่ปรากฏตัวของธรรมะในโลกแห่งสมมติของมนุษย์ด้วย ดังนั้นถ้าจะทำให้พระพุทธรูปศาสนาดำรงอยู่ด้วยดีจะต้องทำให้พิธีเป็นเครื่องนำคนเข้าสู่วินัยที่สูงขึ้นไปเพื่อเข้าถึงธรรมในที่สุด และถ้าเมื่อใดพิธีกรรมเป็นที่ปรากฏแสดงตัวของบุคคลผู้เข้าถึงธรรมแล้ว จะมาสื่อสารกับมหาชนได้สะดวก เมื่อนั้นก็เป็นความสมบูรณ์แห่งความหมายและเป็นความสำเร็จแห่งความมุ่งหมายของพิธีกรรม^{๑๔}

พิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ก็มีพุทธบริษัทเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีโดยแบ่งปรัชญาธรรมไว้เป็นหลักการของพิธีนั้นด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้คนเข้าใจหลักธรรมโดยไม่รู้ตัว ดังจะเห็นได้จากพิธีทำบุญ[ทอดผ้าป่า] ก็จะมีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา

จะเห็นได้ว่า พิธีกรรมหรือพิธีการที่สังคมไทยนำมาใช้ประกอบการทำบุญกุศลก็เพื่อก่อให้เกิดจารีตประเพณีที่ดีงาม เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ เป็นการฝึกวินัยให้เกิดภายในจิตใจ เมื่อเกิดวินัยในจิตใจแล้วก็หมายถึงการเข้าถึงเนื้อหาธรรมะที่แท้จริง มีจิตใจที่สงบมีสติสัมปชัญญะรู้เท่าทันทุกอารมณ์ พิธีกรรมเปรียบเสมือนเปลือกต้นไม้ที่รักษาลำต้นและแกนกลางต้นไม้ให้อยู่รักษาได้ แต่ถ้าไม่มีพิธีการแล้วทุกคนอยากจะทำอะไร ก็ตามใจตัวเองเป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายและนำมาซึ่งความขัดแย้งในที่สุด แต่พิธีกรรมนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

สุเมธ เมธาวิทยกุล ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของพิธีกรรมไว้ในหนังสือ สังกัปพิธีกรรม ว่าเป็นสื่อสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นจริง เช่น การกราบ การไหว้ การคำนับ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรู้สึกของผู้กระทำว่ามีความความเคารพนับถือ นอบน้อม ยำเกรง ต่อสิ่งหรือบุคคลนั้น การกระทำสัญลักษณ์เป็นการกระทำที่ประหยัด ไม่ต้องอธิบายมาก คนอื่นที่คุ้นเคยและเข้าใจสัญลักษณ์นั้นเมื่อได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ก็เข้าใจทันที ดังนั้นพิธีกรรมจึงเป็นเครื่องหมายของกลุ่มชนหนึ่งๆ ซึ่งมีสัญลักษณ์ร่วมกัน การใช้สัญลักษณ์นั้นบ่งว่ามีประสิทธิภาพสูง เป็นการช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิต คือ ช่วยให้เกิดมโนภาพ ความคิดรวบยอด จินตนาการ และเกิดเป้าหมายที่ชัดเจน มั่นคง สัญลักษณ์จะช่วยให้เกิดสิ่งเหล่านี้ได้ง่ายกว่าการผลักดันทางอื่น เช่น การพูดอธิบายให้ฟัง แต่สัญลักษณ์เป็นตัวจุดระเบิดเริ่มต้นเท่านั้น ส่วนการขยายจินตนาการและมโนภาพเป็นหน้าที่ของผู้เห็นสัญลักษณ์เอง

เน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ คือจุดมุ่งหมายใหญ่ ทำเพื่อให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ สาเหตุที่ทำให้เกิดความเชื่อในอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่ใจเท่านั้นสัมผัสได้ แต่ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัสไม่ได้ สิ่งนั้นได้แก่ ผีสาง เทวดา อำนาจจิต [บาป บุญ กุศล ความดี] เป็นต้น การประกอบพิธีกรรมนั้นมีความหวังว่า สิ่งเหล่านั้นจะทำให้สมหวัง^{๑๕}

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๔ - ๕๑.

^{๑๕} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปพิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑ - ๒.

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งแก่ธรรมและวินัยหรือจะให้พูดเป็นภาษาปัจจุบันว่า ให้ความสำคัญทั้งแก่บุคคลและระบบ ให้ความสำคัญทั้งปัจเจกชนและสังคม ให้ความสำคัญทั้งแก่สาระและรูปแบบ ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจและการปฏิบัติด้านนอกที่เน้นวัตถุ กาย วาจา และให้มีทั้งการสมัคใจและการบังคับอย่างมีสมดุลพอดี นี่คือนิยามของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งที่เข้ากับข้อที่ว่าด้วยทางสายกลาง แต่แยกให้เป็นพิเศษต่างหาก

พิธีกรรมเป็นเปลือกนอกช่วยห่อหุ้มเนื้อคือหลักธรรมไว้ ถ้าไม่มีเปลือกนอกหุ้มแล้วต่อไปไม่นานเนื้อในก็จะหายสูญไปลบเลือนไป เพราะฉะนั้นเราจะต้องเห็นความสำคัญของทั้งเปลือกนอกและเนื้อใน ถ้ามะพร้าวไม่มีกะลา มันจะอยู่ได้ไหม เราอาจจะบอกว่ากะลาไม่สำคัญเพราะกินไม่ได้ แต่ถ้าไม่มีกะลา เราก็ไม่ได้กินเนื้อและน้ำมะพร้าว ในทางกลับกันถ้าไม่มีกะลามะพร้าว ไม่มีเนื้อและน้ำมะพร้าว ก็ไม่รู้ว่าจะมีกะลามะพร้าวไว้ทำไม เปลือกและกะลานั้นก็ไม่มีประโยชน์อะไร ถ้ากะลาจะมีประโยชน์อะไรต่อไปโดยไม่มีเนื้อมะพร้าวก็น่าจะมีประโยชน์ในฐานะกะลามะพร้าว แต่อาจจะกลายเป็นกระบวยตักน้ำ เป็นภาชนะใส่ข้าวกิน หรือเป็นเครื่องมือขุดดิน เป็นต้น กลายเป็นของอย่างอื่นไป เพราะฉะนั้น เราจึงต้องเห็นความสำคัญของทั้งกะลาและเห็นความสำคัญของเนื้อมะพร้าว

พิธีกรรมและหลักธรรมอิงอาศัยและประสานสัมพันธ์กันและรวมเข้าด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว คล้ายกับที่นามและรูปประกอบกันเข้าเป็นชีวิต นามและรูปอิงอาศัยและประสานสัมพันธ์กันและรวมเข้าด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ดังที่ท่านเรียกเป็นคำศัพท์คำเดียวเป็นเอกพจน์ว่า นามรูป เมื่อรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงเป็นชีวิต ถ้าขาดอย่างหนึ่งอย่างใดก็เป็นชีวิตไม่ได้^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า พิธีกรรมหรือรูปแบบและหลักธรรมสองอย่างนี้ถ้าจัดให้พอดีแล้วก็ได้ความสมดุลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ประสานสัมพันธ์กัน พิธีกรรมเป็นที่อิงอาศัยของหลักธรรม พิธีกรรมคือกฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบแผนของสังคม อีกด้านหนึ่งเรามีพิธีกรรมก็เพื่อให้คนเราแต่ละคนได้มีสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลในการที่จะเข้าถึงหลักธรรม หลักธรรมจึงเป็นจุดหมายของพิธีกรรม พิธีกรรมนั้นก็อิงอาศัยหลักธรรมแล้วก็เข้าไปเพื่อให้คนเข้าถึงจุดหมายคือหลักธรรมด้วย

ในครั้งพุทธกาลชาวบ้านจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ไปวัด ไปหาพระสงฆ์ ก็เพื่อปรารภนาจะไปพบและไปศึกษาสนทนากับพระเถระพระสาวกท่านผู้เป็นที่เจริญใจ เขาก็ได้ความสนใจชื่นใจสุขใจ แต่เมื่อพระพุทธองค์ได้ปรินิพพานแล้ว ในกาลปัจจุบันนี้พุทธศาสนิกชนจึงมีความนิยมในการไปทำบุญไหว้พระสวดมนต์ ตามด้วยการเวียนเทียนเพื่อรำลึกนึกถึงพระพุทธเจ้าและเพื่อการบูชาคุณของพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ ธูป เทียน

พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จะบูชาด้วยธูป เทียน และดอกไม้เป็นหลัก เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็มาดูความหมายของธูปเทียนดอกไม้ที่ใช้เป็นเครื่องบูชา ๓ อย่าง ตรงกับพระรัตนตรัย จัดได้ว่า ธูป ใช้บูชาพระพุทธเจ้า เทียน ใช้บูชา พระธรรม และดอกไม้ ใช้บูชา พระสงฆ์ แล้วก็ให้ความหมายต่อไป ที่ว่าธูป ใช้บูชาพระพุทธเจ้า ธูปจะใช้ ๓ ดอก แล้ว ๓ ดอกนั้นก็ตรงกับพระพุทธคุณ ๓ ของพระพุทธเจ้า คือ

๑. พระปัญญาคุณ พระคุณคือปัญญาที่ทำให้ตรัสรู้

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๑๗ - ๒๑.

๒. พระวิสุทธิคุณ พระคุณคือความบริสุทธิ์ เมื่อตรัสรู้แล้ว พระองค์ก็ทรงบริสุทธิ์จากกิเลสเพราะปัญญาที่ตรัสรู้ ทำให้บริสุทธิ์สะอาดหมดจดจากกิเลสและหลุดพ้นจากความทุกข์ วิสุทธิคุณนี้อันเดียวกับวิมุตติคุณ จะเรียกอย่างไรก็ได้

๓. พระมหากรุณาคุณ คุณของพระกรุณา พระพุทธเจ้าทรงมีพระทัยมุ่งหมายไฝจะช่วยเหลือปวงสัตว์ให้พ้นทุกข์ ข้อนี้เป็นพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้พระองค์ทรงออกประกาศพระศาสนา

อีกด้านหนึ่ง กลิ่นของรูปจะส่งออกมาหอม กลิ่นหอมนี้ถือเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงการฟุ้งซรแห่งคุณค่าและกิตติศัพท์ของความดี เรียกว่าเป็นกลิ่นของความดี โดยนิยามว่าคุณธรรมความดี เริ่มตั้งแต่พระพุทธคุณนี้มีกลิ่นหอมเหมือนกับว่าเราได้ยินคุณความดีของคนผู้หนึ่ง ซึ่งคนพูดถึงกันมากก็เรียกว่าคนนั้นหอม แต่กลิ่นของความดีหรือความหอมของคุณธรรมและการทำความดีนี้ประเสริฐยิ่งกว่ากลิ่นของรูป เพราะวากลิ่นหอมของรูปนั้นทวนลมไปไม่ได้ แต่กลิ่นของความดีไปทวนได้ ท่านจึงนึกต่อขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งว่า กลิ่นหอมคุณธรรมความดีประเสริฐยิ่งกว่ากลิ่นหอมของวัตถุ มีรูปเป็นต้น

เครื่องบูชาอีกอย่างคือ เทียน เป็นเครื่องหมายของการบูชาพระธรรม จะเห็นว่า เวลาเราจุดเทียนแล้วจะให้ความมีแสงสว่าง เปรียบเสมือนกับแสงแห่งธรรม รวมทั้งวินัยที่เป็นเหมือนประทีปส่องสว่าง ทำให้คนมองเห็น คือทำให้เกิดปัญญา มีความรู้เข้าใจ รู้จักการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง พัฒนาคุณความดีอะไรต่างๆ ตลอดจนจนถึงสัจธรรม นี่เป็นความหมายของเทียนใช้บูชาพระธรรม

ดอกไม้ ใช้บูชาพระสงฆ์ ทำไมใช้ดอกไม้บูชาพระสงฆ์ จะเห็นได้ว่าดอกไม้ที่เรานำมาบูชานี้มีสีสันเป็นชนิดประเภทต่างๆ เรียกว่านานาพันธุ์ พันธุ์ต่างๆ หลากสีหลากหลายประเภท เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง รูปร่างผิดแผกกันไป ดอกไม้เหล่านี้เมื่อนำมาบูชา จะเห็นว่ามีใช้เอามาแล้วก็บูชาเลย แต่โดยมากจะจัดก่อนให้เป็นสัดส่วนงามตาน่าดู โดยทำเป็นพวงมาลัยบ้าง จัดเป็นพุ่มพานบ้าง จัดใส่แจกันบ้างให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความหมายโยงไปหาพระสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์นี้เป็นหมู่เป็นชุมชน อันประกอบด้วยภิกษุทั้งหลายที่มาจากชาติตระกูลต่างๆ มีภูมิหลัง มีการศึกษาอบรมต่างๆ กัน มีชีวิตมีจิตใจความรู้สึกละเอียดกันไป แต่พอเข้ามาเป็นสังฆะมาร่วมกันเป็นสงฆ์มีวินัยอันเดียวกัน ปฏิบัติเพื่อธรรมตามแนวทางของธรรมอันเดียวกัน โดยเฉพาะมีวินัยเป็นเครื่องจัดตั้งวางระบบ จึงมีความเรียบร้อยเป็นระบบงดงามเหมือนดังดอกไม้ที่ช่างดอกไม้ได้จัดสรรให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม

เมื่อเรามองความหมายของเครื่องบูชาอย่างนี้แล้วก็จะเห็นทางปฏิบัติโดยมีความรู้เข้าใจขยายกว้างออกไปแล้วจิตใจก็จะเปิดโล่งได้ ไม่ไปติดแค่ว่าวัตถุ มีสิ่งที่จะนำไปพิจารณาใคร่ครวญ นำทางชีวิตจิตใจให้ก้าวหน้าได้และเป็นสื่อที่จะพาความคิดคำนึงให้ลึกซึ้งต่อไปในการศึกษาพระธรรมวินัยยิ่งขึ้นไป^{๑๗}

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ตามพระใหม่ไปเรียนธรรม ภาค ๑ วางฐานชีวิตแห่งการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๖๗ – ๖๙.

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การทอดผ้าป่าในสังคมไทยปัจจุบันมักจะจัดเป็นพิธีกรรม มีการไหว้พระ สมาทานศีล ๕ กล่าวคำถวายผ้าป่า พระสงฆ์ชักผ้าป่าแล้วกล่าวคำอนุโมทนาภาเป็นภาษาบาลี พิธีกรรมนี้ก็จะกลายเป็นจารีต ประเพณี วัฒนธรรมที่ฝังงม ยังเป็นเครื่องผูกพันของชน ดึงคนให้เข้าหาและถึงเนื้อธรรม เป็นรูปแบบของพิธีกรรมที่แฝงไปด้วยสารธรรม คติธรรมอยู่ในตัว อันเป็นแหล่งที่มาของความพร้อมเพรียง ความสามัคคีในหมู่คณะ เพราะงานทอดผ้าป่าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้กำลังคนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าป่าสามัคคี สมัยปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่พยายามจะรวบรวมเงินก้อนใหญ่เพื่อนำไปใช้ในการสร้างสาธารณประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ วิธีการที่จะรวบรวมคนมากๆ ให้เข้ามาร่วมกันนั้น คณะผู้ทำงานนี้ก็ใช้วิธีจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานชั่วคราวขึ้น มีการตั้งแนวนโยบายและจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงานอย่างแน่ชัด มีการแบ่งงานกันทำ แต่ละคนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ก็จะลงมือปฏิบัติด้วยความเต็มใจจริงใจ เนื่องจากงานนี้เป็นงานอาสาสมัครทุกคนจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีปัญหาอะไรก็ช่วยกันแก้ไข สมาชิกทุกคนมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน งานทอดผ้าป่าจึงเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมนานับประการ

๔.๓ พัฒนาการด้านผู้ทอดและผู้รับการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า)

๔.๓.๑ พัฒนาการด้านผู้ทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า)

ชาวบ้านในสมัยพุทธกาลเมื่อมีญาติได้มรณภาพลงไปแล้วก็จะตกแต่งกายของผู้วายชนม์ด้วยเสื้อผ้าแล้วนำไปทิ้งยังป่าช้าบ้าง ให้เป็นเหยื่อของสัตว์บ้าง ไปทิ้งที่แม่น้ำคงคาบ้าง ไม่ได้มีความนึกคิดเจตนาที่จะนำผ้าเหล่านั้นไปถวายให้พระภิกษุแต่เป็นทรัพย์สินของศพ

เมื่อพระพุทธองค์ได้ประกาศพระศาสนาในแคว้นต่างๆ ท่านได้บัญญัติให้กุลบุตรผู้เข้ามาบวชประพฤติอยู่ให้จบสิ้นในพรหมจรรย์ ต้องแต่งกายด้วยการแสวงหาผ้าบังสุกุลตามหลักในนิสสัย ๔ และจุดด้นในข้อที่ว่า ถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร โดยมีพระมหากัสสปเถระเป็นผู้ได้รับเอตทัคคะในด้านนี้ เป็นตัวอย่างให้กับชนรุ่นหลังถือปฏิบัติตามท่าน ต่อมาชาวบ้านรู้ว่าพระสงฆ์ต้องเที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุลอันมีอยู่น้อยนิด พวกท่านต้องแสวงหามาด้วยความลำบาก จึงได้แอบนำผ้าของตนไปทอดทิ้งไว้ เพื่อให้พระท่านหยิบไปใช้สอย ชาวบ้านปฏิบัติกันแบบนี้เรื่อยๆ มา จนกลายเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการทำบุญด้วยการให้ทาน ซึ่งการมีอานิสงส์ยังให้ผู้ทอดผ้าได้ไปเกิดในดินแดนสวรรค์แล้ว ยังสามารถให้ข้ามพ้นจากวัฏสงสารได้ด้วยเช่นกัน เพราะมีพระอรหันต์ต้นแบบที่ได้สำเร็จพระอรหันต์ด้วยอานิสงส์ของการถวายผ้าบังสุกุลปรากฏแล้วในสมัยพุทธกาล

การทอดผ้าป่าในสังคมไทยปัจจุบันได้มีพัฒนาการแนวความคิดความเชื่อมาจากการทอดผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล แรกเริ่มของการทอดผ้าป่าก็มุ่งที่จะทอดผ้าบังสุกุลโดยเฉพาะเท่านั้น ต่อมาอาจจะประกอบไปด้วยบริวารผ้าป่าเหมือนกับผ้ากฐิน บริวารก็จะตกแต่งไปด้วยเครื่องใช้ของจำเป็นสำหรับพระสงฆ์ แต่เมื่อนานวันเข้าปฏิบัติกันเรื่อยๆ มาจนถึงยุคหนึ่ง คลื่นความคิดก็มีวิวัฒนาการ พัฒนาการมากกว่าเดิม เห็นว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นก่อให้เกิดประโยชน์น้อยต่อสังคมและชุมชน ประกอบกับมีเวลาไม่มากพอที่จะต้องไปหาเครื่องบริวารของใช้ที่อยู่ในผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) จึงได้ตกแต่งด้วยเงินอันเป็นที่รู้จักและนิยมแลกเปลี่ยนได้ ด้วยเหตุนี้ในยุคต่อๆ มาจึงถือว่าเอาเงินเป็นบริวารหลักของผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) เท่านั้น

และในยุคปัจจุบันนี้กิจกรรมต่างๆ ของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ควรจะได้บำเพ็ญกิจวัตร ก็คือ การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนควรถือเป็นข้อปฏิบัติในการหาโอกาสทำบุญ คือ บริจาคทรัพย์อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่ฐานะกำลังทรัพย์ของตนๆ เพราะพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ก็เพราะพุทธศาสนิกชนแต่ละคนช่วยกันอุดหนุน อุปถัมภ์ บำรุงตามโอกาส อาจจะเป็นมณเฑียรสถาน ศาสนธรรม หรือศาสนบุคคลก็ตาม ในเรื่องของศาสนสถานหรือที่เรียกกันว่า ถาวรวัตถุ ก็อาจจะบริจาคทรัพย์ในรูปของผ้าป่าหรือกุฐิน ในการซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือวัดวาอาราม แม้จะทำเล็กน้อยก็ยังดีกว่าไม่ได้ทำเลย เรื่องศาสนธรรมก็ควรเก็บหรืออ่านหนังสือธรรมะหรือแม้แต่พระไตรปิฎก ส่วนในเรื่องของศาสนบุคคล ก็คือ พระภิกษุสงฆ์องค์สามเณร พุทธศาสนิกชนควรจะได้ช่วยกันอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ คือ ผ้าสบง-จีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะ ยารักษาโรค ตลอดจนทั้งบริหารเครื่องใช้อื่นตามกำลังศรัทธา เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เป็นมรดกอันล้ำค่าสำหรับชาวพุทธรุ่นลูกหลานต่อไป พระพุทธศาสนาจะดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ก็ด้วยเหตุที่มีพระภิกษุสงฆ์สามเณรทำหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนและเทศนาสั่งสอนสืบต่อกันไป และผู้บวชไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพทำไร่นำทำธุรกิจได้ ด้วยเหตุนี้ควรที่จะได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากพุทธศาสนิกชนอย่างสม่ำเสมอ

ด้วยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์กับประชาชนผู้เป็นฆราวาสจะต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และอย่างมั่งคั่งจะแยกจากกันไม่ได้ โดยเฉพาะในประเทศไทยความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นได้ ขยายตัวออกถึงขนาดที่แสดงออกในชีวิตจิตใจของคนไทยทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งชาวพุทธจะต้องทำการเป็นงานคือเป็นพิธีการทันที มีการไหว้พระรับศีล กล่าวคำถวายทานตามด้วยการให้อาหารโหมทนาถวายของพระสงฆ์ เพื่อสิ่งแสดงเกียรติซึ่งกันและกันไปภายในตัว เป็นการแสดงตัวออกมาว่าตนเองนับถือพระรัตนตรัย เป็นพุทธมามกะ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยศีล ๕ ตลอดจนถึงด้านศาสนพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงไปด้วยสารธรรม และที่สำคัญที่สุดก็คือการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ บริจาคทรัพย์บำรุงพระพุทธศาสนาตามโอกาสและความเหมาะสมด้วยการทอดผ้าป่า เพื่อให้พระสงฆ์ได้กระทำกิจของสงฆ์ อันยังผลเป็นบทบาทต่อชีวิตประจำวันของประชาชนชาวพุทธ

๔.๓.๒ พัฒนาการด้านผู้รับผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า)

ในสมัยพุทธกาลการทำบุญทำทานก็ไม่ได้มีกนิมทำเป็นพิธีการงานใหญ่โตมากมายนัก เพียงแค่ทายกทายิกาผู้มีจิตจะทำบุญให้ทานเดินเข้าไปนิมนต์พระผู้มีพระภาคหรือพระภิกษุ ท่านก็รับนิมนต์นั้นด้วยอาการดูดีภาพ พอรุ่งขึ้นก็ครองผ้าจีวร ถือบาตร แล้วเดินไปรับนิมนต์ที่ตนเองรับไว้แล้วเมื่อวาน เมื่อฉันเสร็จแล้วก็กล่าวคาถาหรือธรรมที่ตนเองรู้ให้แก่ทายกทายิกาได้ฟังให้เจริญในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป

เมื่อพระสงฆ์ได้รับผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) มาแล้ว เพื่อให้สมดังความมุ่งมั่นปรารถนา ตั้งใจมั่นของเจ้าภาพผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) และทางวัด พวกท่านจึงได้มีแนวคิดที่จะช่วยทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ด้วยการจัดกิจกรรมของการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) ซึ่งบุคคลผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้สังคมไทยเป็นสังคมพุทธตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็คือพระสงฆ์ สถาบันสงฆ์มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยาและกิจกรรมของโลก พระสงฆ์เป็นหนึ่งในฐานะ

พระสงฆ์เปรียบเสมือนตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะเป็นเพียงสมมติสงฆ์ ไม่ใช่อริยสงฆ์ก็ตามแต่ท่านก็มีศีลจารวัตรที่ตึงามเช่นกัน เป็นสถาบันที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน จึงสามารถกล่าวได้โดยสรุปว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญต่อชีวิตชาวพุทธ คือ ที่พึ่งบวร สอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนา ปรีกษาคติ มีส่วนช่วยสังคม

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าพระสงฆ์ไม่มีงบประมาณในการก่อสร้างหรือเตรียมสะสมทรัพย์ไว้ใช้ เป็นของตนเอง ท่านเป็นเพียงผู้ริเริ่มนำคิดเท่านั้น จะรองรับประมาณจากภาครัฐก็คงไม่ไหวแน่นอน เนื่องจากว่าในประเทศไทยนี้มีหมู่บ้านมากมาย ถ้าจะพัฒนาแล้วคงต้องใช้งบประมาณมหาศาล เพื่อไม่ให้วัดและหมู่บ้านขาดงบในการบริหารดำเนินงาน ท่านจึงคิดวางแผนงานด้วยการทอดผ้าป่าเพื่อระดมทุนทรัพย์เพื่อมาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้าง แล้วจ้างช่างเทคนิคเฉพาะมาก่อสร้างงาน พระสงฆ์เป็นแค่เพียงผู้ที่เชื่อมสัมพันธ์ของทุกสิ่งเข้าหากันด้วยความสามัคคีต่อกัน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ชาวบ้านยอมรับนับถืออย่างสูงจึงได้เสนอให้ท่านมาเป็นประธานในการดูแลทรัพย์สินที่ได้จากการทอดผ้าป่า เพราะว่าท่านไม่มีกิจเมื่อคฤหัสถ์

สำหรับพระสงฆ์ท่านก็อาศัยพิธีกรรมในการทอดผ้าป่านี้เป็นที่ปรากฏตัว ถ้าไม่มีพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาพระภิกษุสงฆ์องค์สามเณรก็ไม่ค่อยได้มีโอกาสปรากฏตัว เพราะฉะนั้นก็อยู่ที่บรรดาพระสงฆ์เองจะใช้พิธีกรรมอย่างไรให้เป็นประโยชน์เพื่อเป็นสื่อ นำคนเข้าสู่เนื้อหาของพระพุทธศาสนา เข้าสู่ธรรม ถ้าพระไม่รู้จักใช้ประโยชน์ พิธีกรรมก็อาจจะเสื่อมเสีย กลายเป็นเหตุให้เกิดผลร้ายไป แต่โดยหลักการพิธีกรรมคือโอกาสที่พระจะปรากฏตัวแก่ประชาชนแล้วก็จะได้ทำหน้าที่ของท่าน หน้าที่ของพระก็คือ การให้ธรรมแก่ประชาชน เรียกว่า ธรรมทาน

ธรรมเบื้องต้นที่พระจะให้แก่ประชาชน คือ ปสาทะและความปลอดภัย เพราะฉะนั้นพระที่ดีท่านพรรณนาไว้ในพระไตรปิฎกจึงมีลักษณะอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “มนโภาวนี” แปลว่าผู้เป็นที่เจริญใจ ชาวบ้านเห็นแล้วก็สบายใจ จิตใจก็เจริญงอกงามพัฒนาขึ้นมาทันที มีจิตใจผ่องใสเบิกบาน เป็นกุศลไปตลอดทั้งวัน เป็นทัศนคติที่ดี เป็นยอดทัศนคติ เข้ากับหลักที่ว่า สมณานนฺทํ ทสฺสนํ เอตมมํคฺลุมฺตม^{๑๘}

รวมความว่า การแสดงออกและการปฏิบัติตนของพระภิกษุ นอกจากมุ่งเพื่อฝึกอบรมตนเองแล้ว พึงคำนึงถึงประโยชน์สุขของสงฆ์และประชาชน อย่างน้อยที่สุดในขั้นต้นจะต้องทำให้คนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตนหรือคนที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง มีจิตใจปลอดโปร่งเบิกบานผ่องใสด้วยข้อปฏิบัติทางวินัย ขึ้นต่อไปถ้าสามารถยิ่งกว่านั้นก็พึงทำให้เขาเจริญงอกงามขึ้นโดยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ด้วยการแนะนำสั่งสอนธรรม พุทธอีกอย่างหนึ่งว่า พระภิกษุมีหน้าที่เพื่อชาวบ้านอยู่ ๒ ด้าน หน้าที่ทางวินัยได้แก่ ทำจิตใจของประชาชนให้ผ่องใสด้วยศีลวัตร และหน้าที่ทางธรรมได้แก่นำเอาความจริง ความดีงามไปเผยแผรให้เขาเจริญยิ่งขึ้นไป ส่วนคฤหัสถ์คือชาวบ้าน เมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระภิกษุ พึงมุ่งเพื่อประโยชน์ทางจิตใจที่จะได้รับสิ่งซึ่งทำให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปในธรรม และเมื่อจะอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุ พึงคำนึงถึงประโยชน์ที่สงฆ์จะได้รับ แม้ในกรณีที่เป็น

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๖ – ๑๗.

ดังนั้นวัตถุประสงค์สูงสุดของการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) ก็เพื่อให้ผู้ทอดและผู้รับเห็นถึงความทุกข์ในโลกมนุษย์ มองเห็นถึงสภาพที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง ทุกสิ่งล้วนต้อยโลกธรรม ๘ ไม่มีใครสามารถหนีไปได้ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ หนทางที่จะตนและผู้อื่นออกไปจากวัฏสงสารนี้ได้ก็ด้วยการไม่ยึดคุณค่าทางวัตถุมากเกินไป ให้ปฏิบัติตนอยู่ในเรื่องของการให้ทานต่อผู้อื่น ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม อบรมบ่มเพาะปัญญาด้วยการภาวนา ปฏิบัติสมาธิสมาธิก็จะสามารถนำตนเองเข้าสู่พระนิพพานได้ในที่สุด นี่คือเป้าหมาย ความหมายแฝงที่อยู่ในการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) ที่แท้จริง

๔.๕ สรุป

จากศึกษาพบว่า ปัจจุบันการทอดผ้าป่าในสังคมไทยมีความนิยมเป็นวงกว้าง ขยายขอบเขตมากกว่าเดิม เมื่อก่อนผ้าป่าจะจำกัดอยู่เฉพาะในวัด แต่ปัจจุบันขยายออกไปยังหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรเอกชนต่างๆ มีการตกแต่งองค์ผ้าป่ามีเงินเป็นบริวารหลักพร้อมด้วยเครื่องของใช้อัญมณี ๘ อย่างสำหรับพระสงฆ์ โดยนำไปทอดถวายที่วัด มีการจัดเป็นงานพิธีการ เพื่อเป็นเกียรติต่อผู้เป็นเจ้าภาพและคณะผ้าป่า ด้วยวิธีการนี้เป็นการยกย่องเจ้าภาพและคณะผ้าป่าให้เป็นที่รู้จักในหมู่บ้าน ชุมชน และสังคม

วิธีการทอดผ้าป่าจะมีการไหว้พระ สมาทานศีล ๕ รับศีล ๕ บางที่มีการเจริญพระพุทธมนต์ กล่าวคำถวายผ้าป่า พระภิกษุรับพิจารณาผ้าป่า พระสงฆ์อนุโมทนาภาวนาในบุญกุศลเจตนาของเจ้าภาพและคณะผ้าป่าให้กับวัด หมู่บ้าน/ชุมชน เมื่อรับผ้าป่ามาแล้ว ทางวัดก็จะมีคณะกรรมการช่วยกันนับบริวารของผ้าป่าคือเงิน แล้วเป่าประกาศจำนวนยอดเงินที่ได้รับมาให้ทุกคนทราบโดยทั่วกัน หลังจากนั้นจะนำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของการจัดทอดผ้าป่า เช่น การทอดผ้าป่าช่วยชาติ การสร้างพระอุโบสถ พระวิหาร การปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ซื่อธรรมสังฆ-ธรรมวัด เป็นทุนการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณร และยังสามารถนำเงินของผ้าป่าไปพัฒนาชุมชนให้เจริญตามไปด้วย

จุดมุ่งหมายของพิธีการของการทอดผ้าป่า ก็เพื่อการเข้าถึงเนื้อหลักธรรม พิธีการเป็นการฝึกวินัยเป็นพื้นฐานของการเข้าสู่หลักธรรมขั้นสูงในพระพุทธศาสนาในที่สุด ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็อาศัยพิธีการนี้เพื่อที่จะได้แสดงตนออกสู่สายตาของสาธารณชน อันเป็นการแสดงธรรมอีกแบบหนึ่งของพระสงฆ์ที่เรียกว่า มโนภาวนีย์ ที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา ปสาทะ การพบพระภิกษุถือว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรหรือมงคล ๓๘ ประการ

พิธีกรรมหรือพิธีการที่สังคมไทยนำมาใช้ประกอบการทำบุญกุศลก็เพื่อก่อให้เกิดจารีตประเพณีที่ดีงาม เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ เป็นการฝึกวินัยให้เกิดภายในจิตใจ เมื่อเกิดวินัยในจิตใจแล้วก็หมายถึงการเข้าถึงเนื้อธรรมะที่แท้จริง มีจิตใจที่สงบมีสติสัมปชัญญะรู้เท่าทันทุกอารมณ์ในการดำเนินชีวิต พิธีกรรมนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ พิธีกรรมเป็นที่อิงอาศัยของหลักธรรม พิธีกรรมคือกฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบแผนของสังคม อีกด้านหนึ่ง เรามีพิธีกรรมก็เพื่อให้คนเราแต่ละคนได้มีสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลในการที่จะเข้าถึงหลักธรรม หลักธรรมจึงเป็นจุดหมายของพิธีกรรม พิธีกรรมนั้นก็อิงอาศัยหลักธรรมแล้วก็เป็นไปเพื่อให้คนเข้าถึงจุดหมายคือหลักธรรมด้วย

การทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร ท่านจะสามารถปฏิบัติตามศาสนกิจได้สะดวก และสามารถยังผลประโยชน์ให้กับประชาชนอย่างมาก พระสงฆ์กับประชาชนผู้เป็นฆราวาสจะต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและอย่างมั่งคั่งจะแยกจากกันไม่ได้ โดยเฉพาะในประเทศไทยความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นได้ ขยายตัวออกถึงขนาดที่แสดงออกในชีวิตจิตใจของคนไทยทุกด้าน ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญต่อชีวิตชาวพุทธ คือ ที่พึ่งบวร สอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนา ปรีชาดี มีส่วนช่วยสังคม ท่านต้องปฏิบัติตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้แล้วว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุพฺพชนฺหิตาย พุพฺพชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พหูชน เพื่อความสุขแก่พหูชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”

จากผ้าที่ถูกทิ้งอยู่ตามป่า เมื่อสมัยพุทธกาลหรือเป็นผ้าที่มีผู้นำไปผูกซ่อนไว้ตามพุ่มไม้หรือกองขยะหรือที่ต่างๆ ในสมัยต่อมา เรียกชื่อตามพุทธบัญญัติว่า ผ้าบังสุกุล แปลว่า ผ้าคลุกฝุ่น เพราะตกอยู่ตามพื้นดินจึงเปื้อนฝุ่น ก็มีพัฒนาการในด้านของการถวายมาเป็นพิธีกรรมการถวายทอดผ้าป่าแก่พระสงฆ์ที่ปรากฏในสมัยปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงใช้กิ่งไม้ปักเป็นสักรับองค์ผ้าป่าโดยเอาผ้าคล้องที่กิ่งไม้นั้นแล้วแหกกันไปถวายพระ พระภิกษุสงฆ์จึงจึงตัวแทนมาชักผ้าป่าจากกิ่งไม้นั้น โดยใช้คำพิจารณาผ้าเหมือนกับที่พระสมัยพุทธกาลใช้ว่า “ผ้านั้น เป็นผ้าไม่มีเจ้าของ จึงถือเป็นของตน” จากนั้นก็นำผ้าไปใช้ได้ จะเห็นได้ว่าการถวายผ้าป่าปัจจุบันเป็นการสมมติให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาล ส่วนประโยชน์ทางด้านจิตใจและการประกอบพิธีกรรม ถ้าผู้มีจิตศรัทธามีเจตนาคือความตั้งใจบริสุทธิ์ จริ่งใจแล้วก็ย่อมได้บุญและได้กุศลจริงๆ ตามหลักเกณฑ์ของการทำบุญ และแน่นอนตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าได้บุญได้กุศล คือ สามารถพอกจิตที่มีกิเลสหนาด้วยความตระหนี่ออกไปได้ไม่มากนักน้อย และยังสามารถบรรเทาความโลภในทรัพย์สมบัติลงได้อย่างน้อยก็เป็นคนที่สันโดษพอใจตามที่ตนเองมีอยู่และหามาได้ โดยไม่โลภเอาเอาผู้อื่น

นอกจากจะได้บุญได้กุศลและความรื่นเริงบันเทิงใจแล้ว การทำบุญทอดผ้าป่าในปัจจุบันนี้ก็มีประโยชน์อันเป็นผลพลอยได้ก็คือ มีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านวัตถุ เช่นเดียวกับการทำบุญทอดกฐิน และยังมีข้อดีว่าการทอดกฐินเสียอีก ตรงที่ว่าสามารถทอดถวายได้ตลอดปี นับว่าการทำบุญชนิดนี้ ทำให้ท้องถิ่นชนบทได้รับการพัฒนาด้านวัตถุจำนวนไม่น้อย ถาวรวัตถุอันเป็นสาธารณประโยชน์จำนวนไม่น้อยที่ถูกสร้างขึ้นมาจากเงินจากการทอดผ้าป่าและการบริจาค เช่น ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ สาธารณประโยชน์ ตลอดจนถึงการทอดผ้าป่าหนังสือ การทอดผ้าป่าเครื่องนุ่งห่ม การทอดผ้าป่าช่วยชาติ และเป้าหมายสูงสุดของการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) แล้วก็คือนำตนเองเข้าสู่หลักธรรมขั้นสูงของพระพุทธศาสนายิ่งๆ ขึ้นไป จนเข้าสู่พระนิพพานได้ในที่สุด